STUDJU FUQ IL-POEŻIJA "*IL CINQUE MAGGIO*" TA' A. MANZONI U L-POEŻIJA "*EXPIATION*" TA' V. HUGO

Ta' G. Zarb Cousin

NAPULJUN kien intemm u miegħu ntemmu wkoll ħafna gwerer imdemma. Mewt ta' bniedem li naqax isem hekk kbir fil-ġrajja tad-dinja, ma setgħetx ma tqanqalx ħsebijiet u tħassib fl-imħuħ il-kbar ta' l-Ewropa.

Fl-istess sena tal-mewt ta' l-Imperatur, il-poeta Taljan A. Manzoni kiteb fi tlett ijiem *Il Cinque Maggio* u warajh V. Hugo ħażżeż biċċa xogħol tiegħu magħrufa *L'Expiation.* Dawn iż-żewġ poeżijiet, frott ta' tnejn mill-aqwa poeti li d-dinja qatt kellha, jitħadtu t-tnejn dwar il-ħajja mħarbta ta' Napuljun. It-tnejn jiflu t-tiġrib tal-għaġeb li għadda minnu—tibdil li jaħsdek daqskemm ma tistennieħx. Naħseb li hi ħaġa tabilħaqq ta' siwi letterarju u bijografiku li wieħed jifli ż-żewġ poeżijiet u jara fiex għandhom x'jaqsmu u fiex m'għandhomx.

Ma jidhirlix li hemm għalfejn wieħed joqgħod itenni l-kobor letterarju tagħhom it-tnejn. Min qrahom żgur li fehem is-sbuħija tal-għaġeb tagħhom biżżejjed. Biss tajjeb li wieħed ikun jaf illi l-Ode tal-Manzoni, għal xi raġunijiet politiċi, ma tħallietx tixxandar miċ-ċensura. Iżda b'danakollu xterdet ma' kullimkien f'leħħa ta' berqa f'kopji miktuba bl-idejn. Goethe għaġġel qalibha għat-Tedesk u seħħlu jagħmel traduzzjoni tassew sabiħa.

Il-bidu taż-żewġ poeżijiet jaqbel b'mod li jolqtok. It-Taljana tibda *Ei fu,* u l-oħra *Il neigeait.* Żewġ sentenzi għalihom : waħda bi tliet sillabi u l-oħra bi tnejn, mogħnija bl-istess qawwa affermativa. It-tmiem jaqbel ukoll f'dik li hi kostruzzjoni u l-ħjilijiet imfissra jaqblu daqsxejn ukoll bejniethom. F'tal-Manzoni għandna :

Il Dio che atterra e suscita
Che affanna e che consola,
Sulla deserta coltrice
Accanto a lui posò.

Waqt li f'dik ta' Hugo nsibu :

Un jour enfin il mit sur son lit son épée.

Iżda ż-żewġ poeti ma jittrattawx il-battalji li kellu sehem fihom Napuljun bl-istess mod. Il-poeta Taljan isemmi fejn saru bla ma jidħol fl-irqaqat u jgħid biss :

Dall'Alpi alle Piramidi,
Dal Manzanarre al Reno,
Di quel securo il fulmine
Tenea dietro al baleno.
Scoppiò da Scilla al Tana
Dall'uno all'altro mar.

Hugo jiddeskrivi wisq aktar bir-reqqa t-taqtigħat kbar tar-Russja fil-qieragħ ta' Jannar kif ukoll ta' Waterloo, ġewwa l-Belġju. F'vers f'tal-Manzoni nsibu *due volte nella polvere*, u dan jeħodna minnufih f'daż-żewġ diżastri li jsemmi l-poeta Franċiż.

Hugo jpinġilna lil Napuljun waqt il-gwerer u jagħtina ħjiel qawwi ta' bniedem kbir li dejjem baqa' sinċier miegħu nnifsu. *Mes soldats morts*, igħid l-Imperatur, u *Moi vaincu! mon empire est brisé comme verre. U Seigneurs! c'est maintenant fini!* Igħidilna għal darba tnejn x'ġarrab Napuljun u kemm ħadem biex jwettaq ħsebijietu. *Moscou! l'empereur était là, debout qui regardait, u stupéfait du désastre et ne sachant que croire.* L-anqas hawn ma jonqos il-Manzoni li jniżżel bil-pinna mdiehba tiegħu żewġ kelmiet li jġibulna tajjeb quddiem għajnejna lil dal-ġeneral setgħani fil-qagħda ta' għeja u niket bla tarf.

Ahi! forse a tanto strazio
Cadde lo spirito anelo
E disperò.

Manzoni jifraħ minn qalbu għax Napuljun miet ta' Kattoliku. Hu jgħajjat mitluf *Bella Immortal* lill-Emmna Mqaddsa. U jżid ikellimha bil-ħrara u jgħidilha :

Scrivi ancor questo, allegrati,
Che più superba altezza
Al disonor del Golgota
Giammai non si chinò.

Fid-deskrizzjoni tagħhom ta' Napuljun ġewwa l-ħabs, iż-żewġ kittieba jerġgħu jaqblu ħafna. Fil-vers : *La reggia e il tristo esiglio*, il-kelma *tristo* qiegħda fil-poeżija Franċiża fil-kelmiet qawwija :

Il est, au fond des mers que la brume enveloppe,
Un roc hideux, débris des antiques volcans.

u s-skiet imfisser fil-versi Taljani :

Oh! quante volte al tacito
Morir d'un giorno inerte,

jinsab fil-frażijiet *La mer a l'horizon* u *Des rochers nus, des bois affreux, l'ennui, l'espace.* Manzoni jikteb li fil-ħabs Napuljun ma jarax issa aktar *mobili tende* u *l'onda dei cavalli;* ma jilmaħx iżjed b'għajnejh jixħtu n-nar *plus des tambours battant aux champs* u *le cheval blanc que César éperonne.* Haseb ġewwa l-ħabs l-imperatur imsejken u ħaseb qatigħ :

Tal su quell'alma il cumulo
Delle memorie scese.

u

Il laissait sa pensée errer a l'aventure

igħidilna l-poeta Hugo.

Habbewh in-nies Franċiżi lil Napuljun, iżda kien hemm oħrajn li bagħduh :

Plus vile que le pourceau qui dans l'égout se vautre,
Son sénat, qui l'avait adoré, l'insultait,

waqt li min-naħa l-oħra nsibu dal-ħjiel imfisser mill-poeta Taljan fil-bidu tal-poeżija tiegħu waqt li jiddeskrivi l-Muża tiegħu,

Vergin dì servo encomio
E di codardo oltraggio.

Manzoni sab suġġett għoli biżżejjed biex fih ifawwar il-ġenju tiegħu u fir-raba' stanza jgħid li kellu ħsieb isawwar *un cantico che non morrà.*

Il-kobor tal-poeżijiet ma jinsabx biss fis-siwi letterarju tagħhom. Għandhom ukoll valur bijografiku mill-akbar għax meta naħrawhom nistgħu nsawru f'moħħna ħjiel tajjeb tal-karattru ta' Napuljun.

Jiena nobgħod poeżija u nbid li ma għandhomx ġisem. Hares lejn Shakespeare, Bacon u Milton; xista' tgħid li dawn kienu nies ta' immaġinazzjoni biss, u minn dawn. li ż-żewġ poeti kitbu l-poeżija tagħhom fuq ix-xejn? U l-kittieba ta' qabilhom? U, jekk jogħġbok, bint min kienet il-Muża li sejħu fix-xogħlijiet tagħhom? 'Kk ma tafx — bint il-memorja! Huma għexu fost nies oħra tad-demm u l-laħam bħalhom u għannew ġrajjiet l-imgħoddi.

(*Walter Savage Landor.*)